

is de cruciale periode waarin Brabant deel ging uitmaken van het Bourgondische landencomplex (1430). Deze cesuur speelt terecht een grote rol: Filips de Goede bleek als tegenspeler een maatje te groot voor Jan van Wezemaal. De verklaring die Van Ermen geeft voor het in ongenade raken van Jan II—hij zou zich te onafhankelijk hebben opgesteld tegen de voorgangers van Filips (64, 119)—kan niet helemaal overtuigen. In eerste instantie leek Jan II immers wel een rol te gaan spelen, tot in ca. 1433 een ommekeer volgde. Bovendien slaagde bijvoorbeeld Engelbrecht van Nassau, een edelman wiens carrière tot 1430 een opmerkelijke overeenkomst vertoonde met die van Jan II, er veel beter in het hoofd boven water te houden.

Al met al is dit echter een zeer interessante studie, die is gebaseerd op een ontzagwekkende kennis van de bronnen. Het is te hopen dat er meer van dergelijk onderzoek naar de Brabantse adel zal worden gedaan.

R. Stein

B. de Groot, *De anabaptisten. Nonconformisten in de zestiende eeuw* (Zoekers van licht II; Kampen: J. H. Kok, 1988, 276 blz., f45,-, ISBN 90 242 0829 7).

Weinigen zullen het wagen om een geschiedenis te schrijven van de anabaptistische beweging in de zestiende eeuw. Immers, er is vooral in de laatste decennia een vloedgolf van artikelen, bronnenuitgaven en dissertaties over dit onderwerp verschenen, zodat het schier onmogelijk meer is om door de bomen het bos nog te zien. B. de Groot heeft het echter aangedurfd om een samenvattend werk te schrijven over een deel van deze interessante beweging, een deel want uit de inleiding van het boek blijkt dat hij zich voornamelijk heeft beperkt tot de geschiedenis van de doperse beweging in de Nederlanden en de aangrenzende gebieden, vooral Westfalen. Daar het werk tevens omstreeks 1560 eindigt, belooft de titel dus meer dan gegeven wordt.

De auteur presenteert zich in zijn woord vooraf als een buitenstaander, die wel sympathie heeft voor zijn onderwerp, maar niet tot de doopsgezinden gerekend wil worden. Hij schrijft vanuit een calvinistische levensvisie en heeft geen wetenschappelijke pretenties. Ook heeft hij geen bronnenonderzoek verricht, terwijl hij evenmin nieuwe feiten of theorieën aandraagt. Hij geeft dus aan de hand van (een selectie uit) de bestaande literatuur een overzicht van de doperse (door hem consequent anabaptistisch genoemde) beweging, waarbij de nadruk valt op de gebeurtenissen in de Nederlanden.

In het vlot geschreven boek trekken de belangrijkste gebeurtenissen uit de woelige jaren van de doperse agitatie aan ons voorbij. Na een summiere inleiding over de politieke en economische toestand van de zestiende eeuw bespreekt De Groot het optreden van de Zwickauer profeten en hun invloed op Thomas Müntzer. Ook diens rol in de Boerenoorlog van 1524-1525 wordt besproken. Dat De Groot aandacht aan zijn rol in de doperse beweging schenkt, is ongetwijfeld te danken aan het beroemde/beruchte artikel van Stayer, Packull en Deppermann, 'From Monogenesis to Polygenesis', dat in het *Mennonite Quarterly Review* van 1975 verschenen is. De conclusies hieruit, namelijk dat het doperdom niet in Zwitserland ontstaan is, maar min of meer gelijktijdig op verschillende andere plaatsen, neemt de auteur over. Vervolgens bespreekt hij de figuur van Melchior Hoffman die het doperdom in de Nederlanden introduceerde en belicht hij de episode van Munster uitvoerig. Daarna volgt een beschrijving van de doperse beweging na 1535, toen deze uiteenviel in joristen, batenburgers en obbieten/menmonieten. Het eindpunt 1560 is vrij arbitrair: voor De Groot is de komst van het calvinisme in de Nederlanden

het sein om op te houden. Toch ondervond het calvinisme nog veel concurrentie van de dopersen: nog in 1600 zou in Friesland een kwart van de bevolking doopsgezind geweest zijn. Met steun van de overheid verkreeg de calvinistische kerk een bevoorrechte positie en kon zij haar invloed geleidelijk uitbreiden. Het boek eindigt met een beschouwing over de talrijke doperse martelaars en met een korte schets van de ideeën van de anabaptisten.

De Groot stelt in zijn voorwoord nadrukkelijk dat hij geen wetenschappelijke pretenties heeft. Dit ontslaat hem echter niet van de plicht alle feiten zo goed mogelijk te verifiëren en hier schort het in het boek nogal eens aan. Om enkele zaken te noemen: Jan van Batenburg, de leider van de radicale anabaptisten werd in 1538 niet verbrand, maar onthoofd, overigens een curieus vonnis voor iemand die zoveel op zijn geweten had (184). De 'Bekentnisse' van Obbe Philips is niet opgenomen in de *Bibliotheca Reformatoria Neerlandica* deel II, maar in deel VII. De aanwezigheid van Jan van Geelen bij de doperse bezetting van het Oldeklooster is zeer twijfelachtig, maar wordt door De Groot als vaststaand aangenomen (171). Oldenburg werd in 1537 door een landsheer (graaf Anton) bestuurd en niet door een gravin (183). Florian Geyer sneuvelde niet in de Boerenoorlog, maar werd door een van zijn verwanten vermoord (50) en de sacramentariërs tenslotte vatten alleen het avondmaalssacrament symbolisch op, niet het sacrament van de doop (27).

Vooraf ten aanzien van de voorbereiding van de doperse stroming in de Nederlanden baseert De Groot zich op verouderde literatuur: de rol van de Moderne Devotie en het humanisme wordt tegenwoordig door de meeste historici toch wel met scepsis bekeken. Evenmin komen de ideeën van de dopersen goed uit de verf: wat de dopersen wilden, wat hun belangrijkste drijfveer was, wat de grondslagen van hun overtuiging was, antwoorden hierop zal men bij De Groot vergeefs zoeken. Weliswaar stelt de auteur dat hij als niet-theoloog hiervoor niet de aangewezen man is, maar er is literatuur in overvloed om hem hierin wegwijs te maken.

Voor de vakman is in dit boek weinig van zijn gading te vinden. Voor een eerste, summiere kennismaking met de doperse richting van de reformatie is het boek wel geschikt. Voor degene die zich verder wil verdiepen in de ideeën van de diverse doperse stromingen is het partijdige, maar nog altijd lezenswaardige boek van W. J. Kühler, *Geschiedenis der Nederlandsche doopsgezinden in de zestiende eeuw* meer aan te bevelen.

S. Zijlstra

A. I. Bierman, e. a., *Worstelende wetenschap. Aspecten van wetenschapsbeoefening in Zeeland van de zestiende tot in de negentiende eeuw* (Een bundel artikelen uitgegeven naar aanleiding van het tiende Benelux-congres voor de geschiedenis der (natuur-)wetenschappen, gehouden te Middelburg van 25 tot 27 april 1986; SA.: Koninklijk Zeeuwsch genootschap der wetenschappen, 1987, 243 blz., f47,50, ISBN 90 70534 11 8; overdruk uit: *Archief. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch genootschap der wetenschappen*, 1987).

Er bestaat zoiets als het raadsel van de Zeeuwse wetenschap. In de tijd van de Republiek zijn de Zeeuwen op wetenschappelijk terrein behoorlijk actief geweest. Deze bundel legt daar op indrukwekkende wijze getuigenis van af. En dan zijn juist internationaal meer bekende Zeeuwse wetenschapsbeoefenaren als Philippus Lansbergen en Isaac Beekman nog niet eens afzonderlijk behandeld. Maar het merkwaardige is dat in al die wetenschappelijke activiteit, bij al dat wetenschappelijke talent, nauwelijks enige samenhang en continuïteit te ontwaren valt, althans vóór de achttiende eeuw.